

**SUPPORT
SCIENCE**

ORIENTAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

journal homepage:
<https://www.supportscience.uz/index.php/ojss>

PARTICIPATION OF SUFI REPRESENTATIVES IN POLITICAL PROCESSES BETWEEN THE TEMURIDS AND SHAYBANIDS

Manzurakhon Baltabaeva

Doctor of Philosophy in History, Associate Professor

National University of Uzbekistan

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: baltabaevamanzura68@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: gender equality, Uzbek statehood, independence, state policy, strategy, elections, scientists, women's organizations.

Received: 22.12.24

Accepted: 24.12.24

Published: 26.12.24

Abstract: The article analyzes the issues of women's participation in state governance in the history of Uzbek statehood, the results of state policy aimed at ensuring women's rights in Uzbekistan, the benefits provided to increase the activity of Uzbek women in all spheres, and the results of the benefits created in the fields of science and technology.

ЎЗБЕК ОЛИМАЛАРИ – ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ФАОЛ ИШТИРОКЧИЛАРИДИР

Manzuraxon Baltaboeva

PhD, dotsent

O'zbekiston Milliy universiteti

Toshkent, O'zbekiston

E-mail: baltabaevamanzura68@gmail.com

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: гендер тенглик, ўзбек давлатчилиги, мустақиллик, давлат сиёсати, стратегия, сайлов, олима, аёллар ташкилотлари.

Аннотация: Мақолада ўзбек давлатчилиги тарихида хотин қизларининг давлат бошқарувидаги иштироки масалалари, Ўзбекистонда хотин қизлар ҳақ ҳуқуқларининг таъминланишига қаратилган давлат сиёсатининг натижалари, ўзбек аёлларининг барча соҳаларда фаолликларини ошириш борасидаги имтиёзлар, илм фан соҳаларидаги яратилган имтиёзларнинг натижалари таҳлил қилинган.

УЗБЕКСКИЕ УЧЕНЫЕ ЯВЛЯЮТСЯ АКТИВНЫМИ УЧАСТНИКАМИ РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Манзурахон Балтабаева

доктор философии по истории, доцент

Национального университета Узбекистана

Ташкент, Узбекистан

E-mail: baltabaevamanzura68@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: гендерное равенство, узбекская государственность, независимость, государственная политика, стратегия, выборы, учёный, женские организации.

Аннотация: В статье анализируются вопросы участия женщин в государственном управлении в истории узбекской государственности, результаты государственной политики, направленной на обеспечение прав женщин и девочек Узбекистане, преимущества повышены активности узбекских женщин во всех сферах результаты благ, созданных в областях науки

Ўзбек аёллари ҳақида фикр юритганимизда, жасорати билан миллатимиз тарихида ўчмас из қолдирган Тўмарису Курбонжон додхо, юксак ақлу заковат ва тафаккур соҳибалари Бибиҳоним, Хонзодабегим, Нодирабегим, вафо- садоқати, ижоди ила ўзбек аёлларига ҳайкал қўйиб кетган Зулфия каби шоирларимиз кўз олдимизга келади.

Мустақиллик шарофати ила мамлакат ҳаётида юз берган сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва маънавий ўзгаришлар самараси сифатида жадал ривожланиб бораётган бугунги Ўзбекистонни хотин-қизлар фаолиятисиз тасаввур этиб бўлмайди.

Ўтган давр мобайнида Ўзбекистоннинг хотин-қизлар борасидаги давлат сиёсати бугунги кунда аҳолининг 50,8 фоизини ташкил этаётган бу жинс вакилларининг ҳар соҳада фаол ижтимоий кучга айланганлигини кўрсатмоқда[1]. Айниқса, бугунги кунда хотин-қизлар масаласи Президент Ш.М.Мирзиёевнинг “Ўзбекистон Республикасини ҳар томонлама ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича қабул қилинган Ҳаракатлар стратегияси”да белгиланган вазифаларда янада долзарб аҳамият касб этмоқда. Юртимиздаги турли корхоналарда ишлаётган раҳбар аёллар сони 2017 йили 44,2 фоизни ташкил этган бўлса, 2019 йилда 45,3 фоизни, илм-фан, таълим-тарбия, маданият ва санъат соҳаларида эса 72 фоизни ташкил этмоқда[2].

2013 йил 20 декабрда БМТ Бош Ассамблеяси томонидан қабул қилинган “Тараққиёт мақсадларидаги фан, техника ва инновациялар” тўғрисида резолюцияда бутун дунёда хотин-қизларнинг фан, техника ва инновациялар ютуқлари ривожидан тенг ва тўлақонли фойдаланишларига имкониятлар яратиш, яъни гендер тенгликни таъминлаш масаласи кўтарилди[3].

Бугунги кунда республика ҳукумати томонидан хотин-қизларга яратилаётган шарт-шароитлар ва бу борадаги қатор тадбирлар БМТнинг юқоридаги мақсадларига ҳамоҳанг тарзда олима, ихтирочи ва тадбиркор аёлларимизнинг инновацион ғоя ва лойиҳалар ишлаб чиқишларида алоҳида аҳамиятлидир. Жумладан, 2018 йил февраль ойида “Ўзбекистон аёлларининг 100 та энг яхши инновацион лойиҳаси” республика танловида мамлакатимиз иқтисодиёт тармоқларига ўз техник лойиҳалари, рационализаторлик таклифлари, инновацион ишланмаларини жорий этиш мақсадида 3000 дан ортиқ олима аёллар, тадқиқотчилар, иқтидорли талаба ва ўқувчи қизлар, ихтирочи, рационализатор, муҳандис, конструктор, дастурчи, шифокор, фармацевт, мутахассис, тадбиркор хотин-қизлар илмий-амалий аҳамиятга эга бўлган ўз ихтиролари, инновацион ғоя, технология ва лойиҳалари билан иштирок этганликлари ҳамда уларнинг 100 нафари ғолибликни қўлга киритганлари фикримизнинг исботидир[4].

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон Хотин қизлар қўмитаси, “Олима аёллар” уюшмаси томонидан аёллар фаолиятига бағишлаб нашр этилиб келинаётган йиллик тўпламлар бугунги кунда кенг оммага турли соҳаларда юксак натижаларга эришаётган ўзбек хотин-қизлари ҳақида маълумот беради.

2019 йил октябрь ойида Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган “Tashkent Book Fest – 2019” биринчи халқаро китоб кўргазма-ярмаркасида Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ва “Ўзбекистон Миллий энциклопедияси” давлат илмий нашриёти билан ҳамкорликда нашр қилинган. “Ўзбекистон аёллари” китобининг тақдими ҳам бу борадаги хайрли ишларнинг узвий давоми бўлди. Ушбу энциклопедик китобнинг “Тарихга муҳрланган аёллар”, “Аёллар давлат бошқарувида”, “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвони соҳибалари”, “Ўзбекистоннинг академик аёллари”, “Ўзбекистоннинг олима аёллари”, “Турли соҳаларда фаолият юритаётган аёллар”, “Маданият ва санъат соҳибалари” ва “Ўзбекистон спортчи аёллари” каби бўлимларида она Ватанимиз тараққиёти йўлида меҳнат қилаётган 100 дан ортиқ етакчи раҳбар устозларимиз, олима, шоира, ўқитувчи, шифокор, тадбиркор ва спортчи аёллар ҳақидаги маълумотлар киритилган[5]. Улар орасида бугунги кунда давлат ва жамият бошқарувининг фаол ижрочилари - Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати раиси Т.Нарбаева, Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари, Хотин-қизлар қўмитаси раиси Э.Васитхонова, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги “Оила” илмий-амалий тадқиқот маркази директори Д.Тошмуҳаммедова, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси Оила ва аёллар масалалари бўйича комиссияси раиси Д.Файзиева; Ўзбекистон Қаҳрамони унвони соҳибалари - филология фанлари номзоди, профессор С.Ғаниева, тиббиёт фанлари доктори, профессор, ЎзРФА академиги

М.Абдулахаджаева, фермерлар С.Абдуллаева, Л.Муратова, моҳир зардўз, “Ўзбекистон халқ рассоми” унвони соҳибаси М.Темирова; Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси академиклари - кимё фанлари доктори С.Рашидова, иқтисод фанлари доктори Р.Убайдуллаева, тарих фанлари доктори Д.Юсуповаларнинг ибратли ҳаёт йўллари ҳақида хабардор бўламиз.

Бугунги кунда давлатимиз томонидан хотин-қизларга юксак эътибор қаратилаётгани бежиз эмас. Айниқса, 2019 йил 2 сентябрда давлатимиз раҳбари томонидан имзоланган Ўзбекистон Республикасининг “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги ҳамда “Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги қонунларнинг қабул қилинганлиги республикада хотин-қизлар ахволини янада яхшилаш, уларни ҳуқуқий жиҳатдан ҳимоя қилиш ва улар фаолиятига кенг имкониятлар яратиш масаласидаги давлат сиёсатининг узвий давоми эканлигини кўрсатмоқда.

Президенти Шавкат Мирзиёев Олий Мажлис Сенатининг биринчи мажлисидаги нутқида бутун халқнинг, миллатнинг эътиборини яна бир бор аёлларга қаратиб: “Ижро органларида, вазирлик ва идораларда гендер тенгликни таъминлаш, муҳтарама опасингилларимизга масъул лавозимларни ишониб топшириш бўйича кўп иш қилишимиз керак. Нега деганда, аёлларимиз ҳаётини муаммоларни бошқалардан кўра чуқурроқ билиши, фидойилиги, кучли масъулият туйғуси, меҳнатсеварлиги билан барчага ўрнак бўлади”, деган сўзлари аёлларга бўлган ишонч ва юксак ҳурматнинг ифодаси бўлди. Дарҳақиқат, ўзбек аёли ўзининг асрлар синовига дош берган иродаси, сон-саноксиз фазилатлари билан бундай эътироф ва ишончга лойиқдир.

Сабр-бардошда эркеклар билан бирдек тура билган, оиласи, халқи ва ватани тақдири йўлида ўзини заррама-зарра фидо айлаган аёлларимиздан бири, ўзининг бутун умрини болалар саломатлигини асрашга бағишлаган таниқли **шифокор, тиббиёт фанлари номзоди Маъсумахон Абидовадир.**

Маъсумахон аянинг болалик йиллари ўтган асрнинг 20-30-йилларидаги оммавий кашшоқлик, очлик шароитига тўғри келади. У онадан икки ёшидан етим қолган, болалик даврида кўплаб қийинчиликларни бошида ўтказган бўлса-да, илм ва маърифатга чанқоқлиги сабаб ўз тенгдошларидан илгарилаб – 15 ёшида мактабни “аъло”га баҳоларга тамомлайди. М.Абидова Тошкент давлат медицина институтида таҳсил олиб, 1941 йилнинг июнида, шафқатсиз уруш бошланган кунда қўлига олий маълумот дипломини олади. “Уруш пайтида Украина, Белоруссия ва Россиядан турли миллатга мансуб 1 миллиондан ортиқ аҳоли, шу жумладан, 200 минг нафар ёш болалар Ўзбекистонга

эвакуация қилинган бир пайтда Маъсума Абидованинг ҳар куни одамлар ҳаётини қутқариш, умрларини узайтириш, муҳтожларга меҳр улашишдек савобли юмушлар баробарида, болалар касалликларига доир илмий иш устида изланади. М.Абидова уруш даврининг бор қийинчиликларини сабру- бардош билан енгиб, таниқли педиатор олим, профессор И.С.Гершинович раҳбарлигида болалар саломатлигига доир илмий ишни ўз вақтида якунига етказди. Назария билан амалиёт уйғунлиги, тинимсиз изланишлар натижаси ўлароқ, 1946 йилда “Болаларда гематологик ўзгаришлар” мавзуида номзодлик диссертацияси муваффақиятли ҳимоя қилинади. Шу тариқа у болалар шифокорлари – педиаторлар орасида биринчи ўзбек олима аёлига айланади.

Соғлиқни сақлаш аълочиси, 1945 йилда “Улуғ Ватан уруши йилларидаги фидокорона меҳнати учун”, 1970 йилда “Фидокорона меҳнати учун” ва 1994 йилда эса мустақил Ўзбекистоннинг “Шухрат” медаллари соҳибаси, доцент Маъсума Абидова ўзининг 45 йиллик илмий-педагогик фаолияти давомида таниқли кўплаб шифокорларга устозлик қилган[6].

Яна бир ўзбек аёли Малика Абдуллаҳўжаева ўзининг фаолиятини биоэтика – беморларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилишга бағишлаб, рационализатор сифатида Ўзбекистонда биринчилардан бўлиб шу соҳага асос солган эди. Ўзбек аёлининг инсониятга қилган шундай умрбоқий хизматлари ва бугунга қадар нафи тегиб келаётган илм ишлари кўп бора эътироф этишга арзийди. У Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси академиги, Халқаро Патология Академиясининг Марказий Осиё бўлими Президенти, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган фан арбоби, тиббиёт фанлари доктори, профессор, республика Патологик анатомия маркази директори, XX асрнинг энг кўзга кўринган 500 нафар олимларидан бири, “Меҳнат шухрати” ордени соҳибасидир.

М.Абдуллаҳўжаева йирик патологоанатом сифатида Ўзбекистон ва МДҲ мамлакатларида трансплантацион иммунологияни ривожлантириш орқали иммунологик патология равнакига катта ҳисса қўшди. Натижада Тошкентда шу йўналишдаги илмий-амалий ишларни олиб борадиган Республика патологик маркази ташкил этилди. МДҲ давлатларида биринчи марта микроскопик телепатологиянинг телемедицинаси ташкил этилиб, биопсия бўйича Европанинг барча мамлакатларидаги шифокорлар билан консультация олиб бориш ва барча тиббиёт институтлари талабаларини дистанцион ўқитиш имкони туғилди. Жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти эксперти сифатида дунёнинг жуда кўп мамлакатларида ўтган Халқаро конференцияларда ўнлаб маърузалари

билан иштирок этган ўзбек олимасига АҚШнинг Калифорния штатида Фресно шаҳри фахрий фуқароси мақоми берилган[7].

Илм – шубҳасиз машаққатли йўл. Бу йўлдан бориш, илм-фанда ютуқларга эришиш гарчи аёл киши учун, айниқса ўзбек жамиятида осон бўлмаса-да, қатъияти, сабр-бардоши, атрофдагилар ва яқинларининг қўллаб-қувватлаши билан илмда муваффақиятларга эришаётган ўзбек аёлларининг тобора кўпаяётганлиги республика ҳукумати томонидан илм-фан соҳасига бўлган эътибор ва яратилаётган имкониятларнинг натижасидир. Илм йўлида ана шундай эзгу мақсад билан одимлаётган ёшлардан бири – Оксфорд университетининг Исломуношлик марказида илмий изланишлар олиб бораётган тадқиқотчи, Ўзбекистон халқаро ислом академиясининг 2-босқич докторанти Нигора Ҳакимова бўлса, ўзбек аёллари орасида биринчи бор Колумбия университетининг *tenure track* позицияси, яъни умрбод профессорликка етакловчи лавозимга қабул қилинган Азиза Шаназарова 2020 йил 6 мартда Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан “Дўстлик” ордени билан тақдирланди[8].

“Ҳозирги вақтда мамлакатимизда турли соҳа ва тармоқларда меҳнат қилаётган ишчи ва хизматчиларнинг 45 фоизини хотин-қизлар ташкил этади. Жумладан, давлат ва жамоат ташкилотлари тизимида 1 минг 400 га яқин опа-сингилларимиз раҳбарлик лавозимларида меҳнат қилмоқда. Улардан 17 нафари сенатор, 16 нафари Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати бўлиб, 1 минг 75 нафари эса халқ депутатлари маҳаллий кенгашлари таркибида фаолият юритмоқда”, Ўзбекистон тарихида биринчи марта миллий парламентда аёллар сони Бирлашган Миллатлар Ташкилоти томонидан белгиланган тавсияларга мос даражага етгани, ташаббускор ва ташкилотчи аёллар туман ва шаҳар ҳокими лавозимларига тайинланаётганлигининг давлат раҳбари томонидан қайд этилгани ҳам бежизга эмас[9].

Дарҳақиқат, аёллар муваффақият қозонмаган соҳанинг ўзи йўқ. Улар бугунги кунда фан чўққиларини янада забт этишмоқда. Эътироф этиш керакки, юртимиз илмий таълим муассасаларида 660 аёл фан доктори ҳамда 8 нафар аёл академик меҳнат қилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академиясининг илмий-тадқиқот институтларида 3000 нафарга яқин аёл-қизлар самарали тадқиқот ишларини олиб боришмоқда[10].

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, ўзбек олима аёллари кимё, биотехнология, қишлоқ хўжалиги ва бошқа жабҳаларда ўз интеллектуал салоҳиятларини намойиш этиб, оригинал тадқиқотлари, инновацион ишланмалари билан юртимиз инновацион ривожланишига ўз ҳиссаларини қўшиш баробарида жаҳон давлатлари олималари ўртасида ўзининг муносиб ўрнига эга бўлмоқдалар, десак янглишмаган бўламиз.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар:

1. Ўзбекистон аҳолиси сони ҳақида янги маълумот (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://kun.uz>news>2019/> (мурожаат қилинган сана 12.12.2019).
2. Ш.Мирзиёев. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг йигирманчи ялпи мажлисидаги нутқи. 2019 йил 26 июнь (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://www.kun.uz//> (мурожаат қилинган сана 25.02.2020).
3. И.Абдурахмонов. 11 февраль – “Халқаро илм-фан соҳасидаги хотин-қизлар куни”! (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://innovatsion.uz> (мурожаат қилинган сана 25.02.2020).
4. Ўзбекистон аёлларининг 100 та энг яхши инновацион лойиҳаси” (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://info@wcu.uz>. (мурожаат қилинган сана 26.02.2020).
5. Ўзбекистон аёллари.”Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2019 – Б.б.
6. Г.Исмаилова. Педиатрлар орасидаги биринчи ўзбек олима аёли ҳақида. (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://uza.uz>. (мурожаат қилинган сана 26.02.2020).
7. Би-би-си Жаҳон хизмати аёлларга бағишланган махсус дастурлар -"100 аёл" . Кириш режими: <http://bbc.com>. (мурожаат қилинган сана 1.03.2020).
8. Kun.uz янгиликлари.
9. Ш.Мирзиёев. Халқаро хотин-қизлар куни муносабати билан ўтказилган тантанали маросимдаги нутқи. 2020 йил 7 март. Электрон ресурс. Кириш режими: <http://zamin.uz>. (мурожаат қилинган сана 1. 03.2020).
10. И.Абдурахмонов. 11 февраль – “Халқаро илм-фан соҳасидаги хотин-қизлар куни”! (Электрон ресурс). Кириш режими: <http://innovatsion.uz> (мурожаат қилинган сана 25.02.2020).